Vlaamse Regering

DE VLAAMSE MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN, CULTUUR, DIGITALISERING EN FACILITAIR MANAGEMENT
DE VLAAMSE MINISTER VAN JUSTITIE EN HANDHAVING, OMGEVING, ENERGIE EN TOERISME

NOTA AAN DE VLAAMSE REGERING

Betreft: Vlaams Klimaatfonds – 'Minder wateroverlast en droogte door een herstel van valleien en wetlands in win-win met klimaatmitigatie in het Demerbekken en het IJzerbekken'

Samenvatting
Vlaanderen is een regio die vatbaar is voor overstromingen. Om de weerbaarheid tegen wateroverlast te verhogen zet de Vlaamse regering via dit dossier in op concrete maatregelen op het terrein.
De regio's Haspengouw en Hageland werden bij de overstromingen in de zomer van 2021 zwaar getroffen. Als duurzame respons hierop werd in het kader van het Vlaams Klimaatfonds de maatregel 'Minder wateroverlast en droogte door een programmatorisch herstel van valleien en wetlands in win-win met klimaatmitigatie in het Demerbekken' uitgewerkt. Deze maatregel linkt enkele koppelkansen. Door het stimuleren van vallei- en wetlandherstel pakken we wateroverlast en droogte aan, bevorderen we de biodiversiteit en voorkomen we koolstofverlies en capteren we koolstof. Concrete projecten worden voorzien in het afstroomgebied van de Getes en de Melsterbeek, de Begijnebeek, de Velpe en Herk & Mombeek.
In november 2023 was er belangrijke wateroverlast in West-Vlaanderen, in het bijzonder in het IJzerbekken. Ook hier zijn analoge, duurzame maatregelen aangewezen. Momenteel buigt een Taskforce Weerbare Westhoek zich over de concretisering op korte, middellange en lange termijn. De Vlaamse Regering hecht haar goedkeuring aan dit project en reserveert hiervoor 5.358.000 euro uit het Vlaams Klimaatfonds. Deze middelen laten toe om een aantal projecten versneld uit te voeren en de weerbaarheid duurzaam te verhogen. Met name voor de acties in het Ijzerbekken dienen de projecten zich in te schrijven in het aadvies van de Taskforce Weerbare Westhoek aan de Vlaamse Regering naar aanleiding van de wateroverlast in het IJzerbekken van november 2023.

1. SITUERING

A. BELEIDSVELD/BELEIDSDOELSTELLING

Het voorstel draagt bij tot de volgende doelstellingen water en natuur uit de Beleidsnota Omgeving 2019-2024:

ISE WATER
SD 3 Plannen maken en uitvoeren met engagementen voor een gezond en duurzaam watersysteem: 'Klimaatadaptatie wordt een leidend principe voor het waterbeleid, waarbij de Vlaamse Regering

wateroverlast, waterschaarste, waterkwaliteit en de gevolgen van droogte in onderlinge samenhang gebiedsgericht aanpak. Beek- en riviervalleien richt de Vlaamse Regering in vanuit een integrale benadering, waarbij waterbeheer, klimaatbuffering, landschap, koolstofopslag en biodiversiteit centraal staan.

OD 1. Geïntegreerd en gebiedsgericht uitvoeren en opmaken van Stroomgebiedbeheerplannen en Maatregelenprogramma: "Ik creëer zowel onder- als bovengronds meer ruimte voor water, door o.a. de natuurlijke dynamiek in vallei- en waterrijke gebieden te herstellen en de bergingscapaciteit van landschappen maximaal te benutten. De Vlaamse Regering maakt een gebiedsgericht programma op voor herstel en inrichting van (gedegradeerde) wetlands. Klimaatadaptatie en het beheersen van die risico's worden daarom een leidend principe binnen het integraal waterbeheer. We beogen win-wins tussen water, bodem, natuur, mobiliteit, ruimtelijke ordening en landbouw, waarbij naast het verbeteren van de waterkwaliteit ook de effecten van droogte en overstromingen worden afgezwakt en waarbij een bijdrage geleverd worden aan de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen, en sluiten maximaal aan op bredere gebiedsprocessen."
OD 2. Klimaatadaptatie planmatig onderbouwen: "De klimaatverandering doet risico's op wateroverlast en watertekort toenemen, en zal zich nog versterkt doorzetten. Klimaatadaptatie en het beheersen van die risico's worden daarom een leidend principe binnen het integraal waterbeheer. De Vlaamse Regering zet in op een waterrobuust systeem, zuinig watergebruik en duurzaam waterbeheer. Hiervoor zetten we binnen een planmatig kader gebiedsgericht projectgebonden middelen in."

ISE NATUUR EN BIODIVERSITEIT

SD 1 Een netto toename aan natuur en bos met hoge kwaliteit, overal en dichtbij voor iedereen: "Ik zet de natuur in als bondgenoot om de negatieve effecten van de klimaatverandering te bufferen. Bossen, moerassen en stedelijk groen zorgen voor vastlegging van koolstof en buffering van wateroverlast, droogte en hitte-effecten. De Vlaamse Regering herstelt gezonde ecosystemen en realiseer versneld een samenhangend geheel van natuur-, bos- en valleigebieden die kwaliteitsvol ingericht zijn. De Vlaamse Regering de natuurlijke dynamiek in valleigebieden, realiseer vernattingsprojecten en voer het geactualiseerde Sigmaplan en de maatregel Rivierherstel Leie verder uit. Ik maak een gebiedsgericht programma op voor herstel en inrichting van (gedegradeerde) wetlands, met het oog op waterbeheersing, natuurontwikkeling en klimaatmitigatie."

B. VORIGE BESLISSINGEN EN ADVIEZEN

De Vlaamse Regering wil de vrije beleidsruimte voor 2022 van 213,551 miljoen euro binnen het Vlaams Klimaatfonds inzetten voor haar bijdrage aan internationale klimaatfinanciering en voor Vlaamse mitigatiemaatregelen (VR 2021 1712 DOC.0459/1BIS en VR 2022 2502 MED.0073/1BIS).

2. INHOUD

2.1. SITUERING

De maatregel 'Minder wateroverlast en droogte door een herstel van valleien en wetlands in win-win met klimaatmitigatie in het Demerbekken en het IJzerbekken' wil de uitvoering op het terrein stimuleren van vallei- en wetlandherstel, waarbij de aanpak van wateroverlast en droogte en de bevordering van de biodiversiteit wordt gecombineerd met het voorkomen van koolstofverlies en het capteren van koolstof uit de lucht in waterrijke en veenrijke gebieden. De maatregel situeert zich in de eerste plaats in het projectgebied Demerbekken, dat bij de overstromingen van zomer 2021 zwaar werd getroffen en ook het projectgebieden IJzerbekken dat in november 2023 zware overstromingen kende. Uit analyse van deze overstromingen in 2021 bleek de noodzaak en opportuniteit om met maatregelen van valleiherstel de regio weerbaarder te maken tegen wateroverlast. Deze analyse sluit

aan bij het advies "Weerbaar Waterland" dat opgemaakt werd door een multidisciplinair expertenpanel op vraag van de Vlaamse regering.

In dit rapport wordt voorgesteld om zo maximaal mogelijk hele valleisystemen in te schakelen om water op te vangen. Het rapport stelt ook dat valleigebieden in Vlaanderen enorme koolstof-hotspots zijn. Vernatting van die valleigebieden is cruciaal om deze grote voorraden koolstof te beschermen. Door te vernatten zorg je immers tegelijk ook voor meer CO2captatie en vermijd je een CO2toename in de atmosfeer. In de stroomgebieden van de Getes en de Melsterbeek, de Begijnebeek, de Velpe en Herk & Mombeek zijn projecten in voorbereiding om deze visie in de praktijk te implementeren. Ook op andere plaatsen in Vlaanderen bestaan soortgelijke problemen, zoals de voorbije weken werd geïllustreerd bij de grote overstromingen in het IJzerbekken. Het Vlaamse klimaatadaptatieplan voorziet trouwens (p.42) dat een optimale inzet van valleigebieden moet worden bewerkstelligd voor een klimaatbestendig landschap. De Vlaamse Regering voorziet in de financiering vanuit het Vlaams Klimaatfonds (VKF) van een aantal van die projecten, die in de loop van komende 3 à 4 jaar op het terrein versneld gerealiseerd worden.

Voor de Getes startte VMM daarom dit jaar de studie 'Totaalplan Ruimte voor de Getes' op, waarbij voor een 12-tal deelgebieden maatregelen voor het herstel van de vallei voorbereid worden. Voor al deze gebieden wordt gestreefd naar het herstel van de natuurlijke bergingscapaciteit van het valleigebied, waar mogelijk in samenhang met vernatting van het valleigebied. Daarnaast worden in het kader van de diensentopdracht Dijle-Zenne-Demer-Zuid een aantal structuurherstel- en vernattings projecten aan de zijlopen van dit gebied voorbereid. Sommige van die projecten zijn uitvoeringsklaar op korte termijn, zoals het project aan 'Den Bruel' in Zoutleeuw. De voorziene maatregelen in het project zijn het herstel van de bergingscapaciteit van het valleigebied, hermeandering, aanleg van beschermingsdijken om het centrum te beschermen,… Door de vernattingsmaatregelen wordt wetlandherstel gerealiseerd.

Voor de Herk & Mombeek bereidt VMM een studieopdracht voor, voor rivier- en valleiherstel. Voor de Mombeekvallei te Wimmertingen blijkt uit een lopende monitoring van de grondwaterstanden dat de vallei in het verleden zodanig sterk gedraineerd werd, dat de zomergrondwaterstanden tot 2,4 meter wegzakken onder maaiveldniveau. Hierdoor worden de vroeg-Holocene veenlagen die onder de alluviale leemafzettingen aanwezig zijn, blootgesteld aan lucht, waardoor ze afbreken en grote hoeveelheden CO2 vrijgesteld worden. VMM bekijkt daarom de mogelijkheden om waar nodig het waterpeil van de Mombeek te verhogen en de parallel lopende Oude Mombeek opnieuw watervoerend te maken. Voor de Mombeek ter hoogte van Nietelbroeken plant VMM het opnieuw inschakelen van afgesneden meanders.

Voor de Velpe wordt in opdracht van VMM in 2023 een ontwerp opgemaakt voor structuurherstel en hermeandering van de Velpe. De voorziene maatregelen situeren zich in verschillende trajecten gespreid langs 6 km waterloop en betreffen het inschakelen van afgesneden meanders, het nieuw graven van meanderende trajecten, oeverwalverlaging, dempen en verondiepen van verschillende parallel- en zijgrachten, … Het ontwerp van de beekherstelmaatregelen, de gewenste vernatting en de te formuleren natuurstreefbeelden worden in nauw overleg tussen VMM en ANB op elkaar afgestemd. Door de geplande ingrepen zal het gebied vernatten waarbij wetland hersteld wordt.

Voor de Begijnenbeek werkte VMM een voorontwerp uit. De voorziene maatregelen zijn

- Het verwijderen van oeververstevigingen langs de Begijnenbeek en het lokaal supprimeren van drainagebuizen.
- Ter hoogte van het natuurreservaat Papenbroek (Natuurpunt) op de grens Bekkevoort-Diest: hermeanderen door opnieuw inschakelen van een 5-tal meanders met hoger bodempeil (traject van ca. 500 meter), bodempeilverhoging van de bestaande waterloopbedding, verondiepen en dempen van drainagegrachten en supprimeren van drainagebuizen.
- afgraving van opgehoogde terreinen en structuurherstel voor de waterloop.

Door bovenstaande ingrepen zal, behalve een verbetering van de structuurkwaliteit van de waterloop, de drainerende invloed beperkt worden, waardoor grondwaterstanden minder diep wegzakken en kwel meer diffuus optreedt. Hierbij kan wetlandherstel gerealiseerd worden.

Ook voor het valleigebied van de IJzer zitten veel gelijkaardige projecten in de pipeline die in de komende 3 à 4 jaar kunnen worden uitgevoerd. Het betreft onder meer inrichting van de Poperingevaart waarbij verlaagde oeverzones gerealiseerd worden, hermeandering van de Bollaertbeek te Ieper, herstel van de waterbergende functie van de volledige IJzervallei (via meerdere projectgebieden), realisatie van brede, flauwe oevers van de Grote Beverdijkvaart,... Ook hier kunnen koppelkansen gerealiseerd worden op vlak van capteren en vasthouden van CO2.

Derhalve dienen de projecten voor het valleigebied van de IJzer zich in te schrijven het advies 'Wateroverlast in het IJzerbekken' van de Taskforce Weerbare Westhoek aan de Vlaamse Regering naar aanleiding van de wateroverlast in het IJzerbekken van november 2023. Met name dienen deze projecten bij te dragen aan de opmaak van een Strategisch Plan Ruimte Water Ijzervallei, dit conform de principes van de Blue Deal en het advies 'Weerbaar Waterland'.

Het groot aantal deelprojecten in verschillende stadia van voorbereiding in de verschillende projectgebieden maakt dat de cofinanciering door het VKF zal kunnen worden gebruikt om projecten op het terrein versneld tot uitvoering te brengen.

2.2 PROJECTDOELSTELLINGEN

Met de maatregel 'Minder wateroverlast en droogte door een herstel van valleien en wetlands in win-win met klimaatmitigatie in het Demerbekken' willen we het watersysteem in dit door de zomeroverstromingen van 2021 getroffen gebied herstellen om zo bij toekomstige klimaatevents de schade voor mens en natuur zoveel mogelijk te beperken.

Doordat in het Demerbekken en ook voor de IJzerbekken meerdere studies en concrete projecten in voorbereiding zijn, kan – mits de nodige financiering - in de loop van de volgende jaren, de schop in de grond om de broodnodige terreinrealisaties uit te voeren.

De middelen zullen ingezet worden voor de terreinmaatregelen of voorbereidende studies/opmaak ontwerpen in functie van de terreinuitvoering die uitvoering geven aan de hierboven aangehaalde beleidsdoelstellingen. Bij de uitvoering op het terrein van dergelijk vallei- en wetlandherstel wordt de aanpak van wateroverlast en droogte en de bevordering van de biodiversiteit aldus gecombineerd met het voorkomen van koolstofverlies en het capteren van koolstof uit de lucht.

Zoals gezegd worden met name bij de doelstellingen van de projecten in de Ijzervallei rekening gehouden het Advies van de Taskforce Weerbare Westhoek aan de Vlaamse Regering naar aanleiding van de wateroverlast in het IJzerbekken van november 2023. Inzonderheid dienen de middelen ingezet te worden voor de opmaak van strategisch plan ruimte voor water IJzervallei, dit conform de Blue Deal en het advies 'Weerbaar Waterland'.

De financiering wordt gebruikt voor de financiering van de verschillende uitvoeringsprojecten.

2.3 TOELICHTING SJABLOON COFINANCIERING

Om de bijdrage aan bodemkoolstofopslag van deze maatregel in te schatten werd er uitgegaan van het herstel van 800 ha wetland, waarbij het merendeel van de gronden momenteel grasland zijn. Dit zorgt voor een vooropgestelde ambitie van ongeveer 77.733,33 ton CO2-opslag in de bodem.

De cofinanciering wordt als volgt berekend:

Parameter	*Uitleg*	Eenheid	Waarde
Investeringskost Vlaamse/lokale Overheid		euro	17.8600.000,00
Investeringskost totaal		euro	17.8600.000,00
Hefboom	*investeringskost totaal / investeringskost Vlaamse/lokale overheid*		1,00
Jaarlijkse nettobesparingen		euro	0,00
Levensduur		jaar	20,00
Totale nettobesparingen	*jaarlijkse nettobesparingen * levensduur*	euro	0,00
Totale kosten	*investeringskost totaal - totale nettobesparingen*	euro	17.860.000,00
Terugverdientijd	*investeringskost totaal / jaarlijkse nettobesparingen*	jaar	0,00
BKG-reductie		ton CO2eq	0,00
BKG-reductie LULUCF		ton CO2eq	77.733,33
BKG-reductie totaal		ton CO2eq	77.733,33
Maatschappelijke kostenefficiëntie	*totale kosten / BKG-reductie totaal*	euro/ton CO2eq	229,76
Overheids-kostenefficiëntie	*investeringskost Vlaamse/lokale Overheid / BKG-reductie totaal*	euro/ton CO2eq	229,67
Cofinanciering bij onbekende kostenefficiëntie			0%
Maximaal cofinancieringspercentage o.b.v. overheids-kostenefficiëntie			30%

Op basis van het sjabloon werden de volgende ramingen gemaakt:
De berekende overheidskostenefficiëntie bedraagt 229,67euro/ton CO2. Hierbij zijn we uitgegaan van de vernatting van 800 ha richting wetland. Dit is een ruwe benadering gezien de maatregelen nog in voorbereiding zijn. Het merendeel van de gronden zijn momenteel grasland, grotendeels in eigendom van de VMM of een andere overheidsinstantie/terreinbeherende vereniging.
De middelen zullen ingezet worden voor de terreinmaatregelen of voorbereidende studies/opmaak ontwerpen in functie van de terreinuitvoering.
Het maximale cofinancieringspercentage dat door het Klimaatfonds kan worden toegekend bedraagt o.b.v. deze kostenefficiëntie 30%.
De totale investeringskost voor de Vlaamse en lokale overheid bedraagt 17,86 miljoen euro. Hiervan zal 5.358.000 euro gecofinancierd worden door het VKF. Dit maakt het mogelijk om een aantal projecten versneld te realiseren. Het resterende bedrag zal gefinancierd worden door de Vlaamse Milieumaatschappij in de vorm van de eigen bijdrage bij de projecten.
De bijdrage van het VKF komt dus overeen met een reëel cofinancieringspercentage van 30%.

3. BESTUURLIJKE IMPACT

A. BUDGETTAIRE IMPACT VOOR DE VLAAMSE OVERHEID

Voor de maatregel 'Minder wateroverlast en droogte door een herstel van valleien en wetlands in win-win met klimaatmitigatie in het Demerbekken' worden de volgende middelen gereserveerd:
- 5.358..000 euro wordt gereserveerd op het Vlaams Klimaatfonds. De bijdrage van het klimaatfonds bedraagt 30%.
- 12.502.000 euro wordt gereserveerd op het budget van de Vlaamse Milieumaatschappij (periode 2024-2028)

De Inspectie van Financiën verleende op 16 oktober 2023 en 4 december 2023 een gunstig advies. Het begrotingsakkoord werd verleend op 11 december 2023.

B. ESR-TOETS

De spreiding van de uitgaven alsook de ESR-impact ziet er als volgt uit:

				ESR-uitgaven				
	VKF	VMM	Totaal	2024	2025	2026	2027	2028
project	5358000	12502000	17.860000					
VAK				5000000	5000000	78600000		
VEK					2000000	5400000	5400000	5060000

C. IMPACT OP HET PERSONEEL VAN DE VLAAMSE OVERHEID

Dit project heeft een tijdelijke impact op het personeel van de Vlaamse Overheid. De bijkomende werklast wordt opgevangen binnen het huidige personeelsbestand van de organiserende entiteit, Vlaamse Milieumaatschappij. Er worden geen bijkomende personeelsleden aangeworven.

D. IMPACT OP DE LOKALE EN PROVINCIALE BESTUREN

Het voorstel van beslissing heeft geen weerslag op de lokale en provinciale besturen.

4. VERDER TRAJECT

De concrete projecten worden verder voorbereid (aankoop gronden, vergunningsaanvraag, opmaak bestek,...) zodat deze tijdig opgestart kunnen worden.

Jaarlijks zal over de voortgang en de gerealiseerde emissiereducties van de maatregelen gefinancierd vanuit het VKF worden gerapporteerd aan de Vlaamse Regering volgens de timing en voorwaarden die door het VEKA worden bepaald. Hierbij zal ook worden toegelicht het de verschillende projecten bijdragen aan de verwezenlijkingen van de doelstellingen van de 'Taskforce Weerbare Westhoek', inzonderheid de opmaak van het strategisch plan ruimte voor water IJzervallei.

5. VOORSTEL VAN BESLISSING

De Vlaamse Regering beslist:

1° Haar goedkeuring te hechten aan de in de nota vermelde maatregel 'Minder wateroverlast en droogte door een herstel van valleien en wetlands in win-win met klimaatmitigatie in het Demerbekken en het IJzerbekken.

2° Haar goedkeuring te hechten aan de reservering van het voorgestelde budget, met name 5.358.000 euro van het Vlaams Klimaatfonds, waarvan 1 miljoen voor de Demervallei en 4,358 miljoen voor de IJzervallei, inzonderheid voor de opmaak van het strategisch plan ruimte voor water IJzervallei.

3° De Vlaamse minister, bevoegd voor Justitie en Handhaving, Omgeving, Energie en Toerisme, te belasten met de verdere uitvoering van deze beslissing.

De minister-president van de Vlaamse Regering,

Jan JAMBON

De Vlaamse minister van Justitie en Handhaving, Omgeving, Energie en Toerisme,

Zuhal Demir